

ETKİLİ SINIF YÖNETİMİ İÇİN KURALLAR OLUŞTURMADA POZİTİF DİSİPLİNE DAYALI BAZI ÖNERİLER

*Ersin ŞAHİN**

ÖZET

Okul, eğitim amacıyla kurulmuş özel bir ortamdır. Bu ortamda öğrenciye kazandırılacak, bilgi, beceri ve tutumlar önceden belirlenmiş olup, konuların uzmanı olan öğretmenler tarafından planlı bir biçimde düzenlenen öğretim faaliyetleri ile sınıfta kazandırılır. Sınıftaki kaynakların, öğrencilerin ve zaman yönetiminin, dikkat ve önem isteyen bir durum oluşturduğu gerçektir. Sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesi gerekliliği beraberinde sınıf içerisinde konulacak kuralların belirlenmesi yanında uygulanmasındaki sürekliliğin de sağlanabilmesi için öğretmen ve öğrenci etkileşiminin de ön plana çıkmasını da gerektirmektedir. Pozitif disiplin anlayışı, sınıf içi kuralların tespiti ve uygulanmasında olduğu kadar, öğrencilerin davranış problemlerini çözme becerilerini de kazanmalarını sağlama amaçlı rol oynama ve beyin fırtınası yöntemlerinin kullanımını da gerektirir. Aynı zamanda öğretmenlerin öğrenciler ile aralarındaki sözel olmayan ifadelerin anlaşılır kılınabilirliği de kuralların uygulanmasında devamlılığı sağlayan bir etmen olarak kabul edilebilir. Bu açıdan bakıldığında da sınıf içerisinde yaşanabilecek istenmeyen davranışlara karşı alınacak önlemler, öğrencilerin insana mal edilen ahlaki ve entelektüel kapasiteye tam olarak sahip olduğu düşüncesinden hareket edilerek geliştirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Sınıf Yönetimi, Pozitif Disiplin.

* Öğr. Gör. ; Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

ABSTRACT

School is a special institution established solely for education. The knowledge, abilities and attitudes that are to be archived by students in this environment are predetermined and are given in the classroom via the teaching activities it is a fact that the sources in the classroom, students and the time management are the points that require the focusing on teacher-student interaction and taking common decisions in order to provide the fluency in both decision and the implementation of the rules within the classroom environment. Based on this fact, the concept of positive discipline requires the use of role-play and brainstorming activities in order the students to acquire solving behavioral problems as well as the decision and the implementation of the classroom rules. In the meantime, it is claimed that the clarification of the non-verbal interaction between students and teachers is an important factor that provides continuity of the implementation of the classroom rules. Thus, from this point of view, the precautions taken for unwanted behavior within the classroom environment should be developed by considering the fact that the students have a full capacity of the moral and intellectual ability dedicated to the human.

Keywords: Classroom management, positive discipline.

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz üçüncü bin yılda çağın hızlı gelişim ve değişimine ayak uydurabilecek nitelikli insan gücü yetiştirmek zorunlu hale gelmiştir. İyi bir eğitimin nitelikli öğretmenlerle sağlanacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun yanında etkili bir eğitim için etkili bir sınıf yönetimi sağlanması da önemli diğer bir etmendir. Öyle ki, sınıf yönetimi öğrencilerin etkili bir davranış örüntüsü kazanmaları yanında kendi davranışlarını anlama ve yönlendirme yollarını geliştirmelerine de yardımcı olmalıdır.

Eğitim, insanın kalıtsal güçlerinin geliştirilip istenen özelliklerle yoğunlaşmış bir kişiliğe kavuşması için kullanılacak en önemli bir araçtır. İnsanlara bilgi ve beceri kazandırmanın ötesinde eğitim; toplumun yaşamasını ve kalkınmasını devam ettirebilecek ölçüde ve nitelikte değer üretmek, mevcut değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğu taşır; bu değerler, öğrencilerin davranışlarını ve dilek düzeylerini yine eğitim yolu ile etkilerler (Varış 1998: 1).

İnsanlığın doğuşundan beri var olan eğitim, canlı ve cansız çevre ile etkileşim yoluyla her ne kadar gerçekleşmekte ise de öğretici konumundaki bir öğretmen gözetiminde gerçekleştirilen eğitim daha kalıcı ve daha verimlidir. Öğretmenler, bilgi taşıyıcı ve aktarıcı değil, bilgi kaynaklarına

giden yollar gösterici, kolaylaştırıcı birer eğitim lideri olmalıdır (Schlechty 1991: 41).

Nedense sadece okullarda gerçekleştirilebilen bir etkinlikmiş gibi görünen eğitim, aslında insanlığın var oluşundan beri süregelen bir süreçtir. Bununla beraber okul, eğitim amacıyla kurulmuş özel bir ortamdır. Kontrollü bir ortam olan okulda öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve tutumlar önceden belirlenmiştir. Bunlar, bu konuların uzmanı olan öğretmenler tarafından plânlı bir biçimde düzenlenen öğretim faaliyetleri ile kazandırılır (Erden 1998: 1).

Görülüyor ki eğitimin farklı tanımları yapılabilmektedir. Burada asıl olan eğitimin, davranış değiştirme, davranış oluşturma amaçlı etkinlikler bütünü olmasıdır. Eğitim düzeyinin göstergesi insanların davranışlarıdır. Trafik kurallarını aksatmamak için kırmızı ışıkta durup, yeşil de geçilmesi ya da başkasına ait bir şey kullanılmak istendiğinde izin alınması gerektiğini bilen bir insan bu davranışları uygun koşullarda yapmıyorsa bu kişi için öğrenmiş ama eğitilmemiş sözü doğru olur Davranışlar üzerinde, bilme, dengeleme, dünyayı anlama gibi ihtiyaçlar da etkili olmaktadır (Selçuk 1999: 149).

Buradan da anlaşılacağı gibi, etkili bir eğitim için, uygun bir sınıf ortamı, verimli öğretmen-öğrenci iletişimi ve karşılıklı belirlenen sınıf kuralları ile oluşturulmuş bir düzen gerekmektedir.

Bu yüzden, zaman içinde unutulmadan uygun koşullarda davranışa dönüşebilen öğrenmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Nitelikli bir öğrenmede, öğrenilen bilgilerin davranışa dönüşebilmesi ve bunun yanında öğrenilenlerin somutlaştırılması, yinelenmesi, yapılarak alışkanlık ve deneyim kazanılması, gerekliliğine inanılıp düşünsel olarak da hayata geçirilebilmesi zorunluluğunu doğurmaktadır (Schlechty 1991: 41).

Öğretmenin görünüşü, konuşması, davranışları inandırıcılığı, konusuna verdiği değer öğrencileri etkiler. Bu etkinin olumlulaşması için öğretmen temiz ve sade giyinmeli, inandırıcı ve gerçekçi konuşmalı, davranışları tutarlı, çabaları istekli konusunu önemli gören, işini ciddi ve titizlikle yapan olmalıdır (Başar 1998: 79).

Öğretmen-öğrenci ilişkisi karşılıklı rol gerçekleşmesi açısından ele alınabilir. Bu ilişkinin hem öğretmenin hem de öğrencilerin kendilerine ait ödevler ve rollere ilişkin düşüncelerle yapılaştırılır. Aynı şekilde, kendi algılarının ve kararlarının temeli olarak öğretmenin kendine özgü rol yorumu öğrencilerle olan sosyal ilişkisini ve böylece iletişimin türünü belirlemektedir. Buna karşın öğretmen öğrenci ilişkisi karşılıklıdır, çünkü hakim olan sosyal ilişki yapısı pek tabii diğer yandan başkalarına karşı olan tavırları ve kararları etkiler (Hesapçoğlu 1994: 270-271).

Öğrencilerin sosyal, akademik ve yaşam becerileri “önemli yedi” adı verilen özellikler ile özetlenebilir. Dikkat edilirse “önemli yedi” öğretmenlerin öğrencileri için yapmak istedikleri ile aynıdır. Önemli yedi, güç sağlayan üç algılama türünü ve dört önemli beceriyi içermektedir.

Güç Sağlayıcı Üç Algılama

- 1) Kişisel kapasiteleri algılama: “Yapabilirim”
- 2) Birincil ilişkilerde önemi algılama: “... konusunda anlamlı katkıda bulunurum ve bana gerçekten ihtiyaç duyuluyor”
- 3) Yaşam üzerinde kişisel etkileme gücünü algılama: “Bana neler olacağını etkileyebilirim”

Dört Önemli Beceri

- 1) Kişisel beceriler: Kişisel duyguları anlama kabiliyeti, oto-disiplin, oto-kontrolü geliştirme anlayışını kullanma ve tecrübeyle öğrenme
- 2) Kişiler arası beceriler: Dinleyerek, iletişim kurarak, işbirliği yaparak, müzakere ederek, paylaşarak ve empati kurarak başkalarıyla çalışma kabiliyeti
- 3) Etkili beceriler: Gündelik hayatın sonuçlarına, sınırlarına, sorumlulukla uyma, esneklikle ve bütünleşmeyle cevap verme kabiliyeti
- 4) Yargılama becerileri: Uygun değerlere göre durumları, olayları değerlendirme ve akli geliştirme kabiliyeti (Glenn, Stephen, Nelsen 1988).

Sınıf Yönetimi ve Kuralları Düzenleme Yolları

Sınıf, öğrenciler ve öğretmenlerin, eğitsel amaçlara ulaşabilmek için kendilerinde var olan ve çeşitli iletişim araçlarıyla sağladıkları bilgi ve yaşantıları uygun bir düzenlemeyle paylaştıkları ortamdır. Bu paylaşım ise, öğretmenden öğrencilere, öğrencilerden birbirlerine, öğrencilerden öğretmene ve çevreden de hepsine dönük olan iletişimle olur. Tek yönlü iletişim sıkıcıdır, dönütün yararlarından uzaktır (Başar 1998: 67).

Sınıf, eğitim-öğretim etkinliklerinin gerçekleştiği bir alandır. Yıllık öğrenim süresinin büyük bir bölümü sınıfta geçer. Sınıf öğrencilerle yüz yüze olunan bir yerdir. Öyle ki eğitimin temel hedefi olan davranış oluşturma burada gerçekleşir. Sınıfın içinde öğretmen, öğrenci, program ve kaynaklar yer almaktadır. Bu yüzden eğitim yönetiminin kalitesi sınıf yönetiminin kalitesine bağlıdır demek çok doğrudur. Lemlech'e göre sınıf yönetimi, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. Buradan da anlaşıldığı

gibi sınıf yönetimine gerçekten çok değer verilmelidir. Çünkü sınıf-taki kaynakların, insanların ve zamanın yönetilmesi dikkat ve önem isteyen bir durumdur (Lemlech 1988: 3).

Sınıf yönetiminin diğer bir tanımı da Doyle tarafından şöyle yapılmıştır: “İçinde öğrenmenin gerçekleştiği bir çevrenin oluşturulabilmesi için gerekli imkan ve süreçlerin, öğrenme düzeninin, ortamının, kurallarının sağlanması, sürdürülmesine sınıf yönetimi denir” (Doyle 1986: 394).

Tanımlarda da görüldüğü gibi sınıf yönetimi etkinliklerinin önemli bir boyutunu sınıf ortamı oluşturmaktadır. Sınıftaki öğrencilerin kişilik özellikleri, okula ve derslere yönelik tutumları, ders çalışma ve dinleme alışkanlıkları, ailelerinden getirdikleri kültürel birikim, öğrenciler arasındaki ilişkiler, sınıfın fiziksel koşulları ve öğretmen-öğrenci etkileşimi bir bütün olarak sınıf ortamını oluşturur (Erden 1998: 67).

Sınıf içi iletişim, tanışma ile başlar. Öğretmen öncelikle kendini tanıtmalı ve öğrencileri ile birlikte olmaktan mutlu olduğunu belirtmelidir. Tanışma, öğretmen için hem öğrencilerle ilgili bilgi almak, hem de sınıf iklimini yumuşatmak için iyi bir fırsattır. Öğrenciler açısından ise, insan olarak önemsenmesinin ve özgüven geliştirmenin en iyi fırsatlarından biridir (Aydın 1998: 13). Öğrencilerin okula geldikleri ilk günden itibaren onların kendi aralarında tanışmalarını sağlayacak çeşitli tanışma etkinlikleri düzenlenmelidir. Bu etkinliklerden bazıları şunlardır;

a. İsim Zinciri: İsim zinciri yöntemi öğrencilerin birbirlerinin adlarını öğrenmeleri açısından en etkili yöntemdir. Bu yöntem kullanılırken, öğrencilerin birbirlerini rahatça görebilecekleri bir oturma düzeni oluşturulmalıdır. Her öğrenci ilk adını söyler ve yerinden kalkarak saat yelkovanı yönünde yer değiştirir. Yer değiştirme bittikten sonra yeni oturduğu sandalyede bir önceki oturan arkadaşının adını söyleyerek tanışma tamamlanır.

b. Adında Ne Var?: Bu etkinlik isim zincirini takip ederek kullanılması halinde kullanışlıdır. Öğrenciler 5 veya 6’lı gruplar olarak ayrılarak ad ve soy adlarını belirtmeleri istenir. Neden bu ad ve soyadları aldıkları, adlarından hoşlanıp hoşlanmadıkları, adlarını herhangi başka bir adla değiştirip değiştirmek istemedikleri konusunda tartışılır.

c. Görüşmeler: Öğrenciler bu etkinlikte tanışma amaçlı görüşürken birbirlerine şu soruları yönelterek tanışma sürecini başlatırlar; sevdiği renk, sevdiği oyun v. b-sporcu-takım, okul hakkındaki duyguları, sevdiği hayvan adı, tatilde gitmek istediği yer ve nedeni (Jones, Jones, 1997: 120).

Sınıf kuralları sınıftakilerin ve okulun karşılıklı beklentilerinin gerçekleşmesini sağlayacak düzeni kurmalıdır. Amaçlara uygun beklentilerinin, sınıfta uzlaşma ile sınıf kurallarına dönüştürülmesi gerekir.

Kurallar, amaçlara gidişi kolaylaştırmalı, görev dışı davranışı azaltıp görevle ilgili olanı çoğaltmalı, öğrenme ortamı ve çevresinin rahatını-güven-

liğini sağlamalı, komşu sınıfın ve yakın kişilerin rahatsız edilmesini önlemeli, amaca uygun davranışların ölçülerini belirtmelidir (Başar 1994: 15-16).

Kural koymada önemli olan, öğretmen ve öğrencilerin ortak bir algı dayanağından hareketle anlayış birliğine ulaşmalarıdır. Öğrencilerin önceden bilgilendirilmesi ve görüşlerinin alınması kuralların geçerliklerini arttırır. Kurallar belirlendikten sonra, öğrencilere öğretilmeli, örnek çalışmalar yaptırılmalıdır. Okulun açıldığı ilk haftada sınıf kural ve süreçleri, programın bir parçası olarak öğretilmeli, dönütler değerlendirilip düzeltilmelidir (Harris 199: 152).

Öğretmenler sınıf kurallarının geliştirilmesinde bütün sınıfı tartışmaya katmalıdırlar. Bu tartışmada öğretmen ve öğrenciler olası sınıf kurallarını önermeli, öğretmen bu kuralları kaydederek bir kağıda veya tahtaya yazmalıdır. Bütün öneriler yapıldıktan sonra benzer fikirler birleştirilmeli veya elenmelidir. Üzerinde fikir birliği sağlanan maddeler sınıf kuralı olarak kabul edilmelidir (Evertson, Emmer, Clements, Worsham, 1997). Gerçeklik terapisinin kurucusu W. Glasser'e göre de öğretmen, öğrencilerden sınıfın eğitim-öğretim etkinliklerinin başarılı bir biçimde yürütmesine katkıda bulunacaklarına inandıkları sınıf kurallarını da belirlemelerini isteyebilir (Glasser 1969: 195).

Sınıf kurallarının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkili olan başarılı sınıf toplantıları için bazı kriterler şunlardır;

- 1) Sınıf toplantıları her gün yapılmalı,
- 2) Sınıfta tüm öğrenciler bir çember şeklini almalı ve bu rutin bir davranış haline getirilmeli,
- 3) Çemberin etrafında bir cisim dolaştırılmalı ("konuşma sopası" denen özel bir sopa ya da içi doldurulmuş bir hayvan) Öğrenciler sadece ellerinde bu tür bir cisim olduğunda konuşmaya başlayabilirler ya da onu arkasına geçirebilirler,
- 4) Sonuçlar yerine çözümlere odaklanılmalı (Nelsen, Lott, Glenn 2000: 50-51).

Geliştirilen sınıf kural ve düzenlemelerinin etkili olabilmesi, öğrencilerin bunları doğru biçimde kavramalarına ve uygun davranışları göstermelerine bağlıdır. Bu nedenle kural ve düzenlemeleri öğrencilere öğretme yollarından bazıları ise şunlardır;

Kukla oyunları: Rol oynama davranışlarında kuklalar kullanılır. Amaç, uygun olmayan davranışları, davranışla ilgili kuralı, onun yerine konulması gereken davranışları öğrencilerin belirlemelerine yardımcı olmaktır.

Posterler: Öğrenciye, belirlenen kuralları gösteren, örneğin güvenlik kuralları, hijyen kuralları v.b. ile ilgili posterler sınıfa, kafeteryaya ve okul koridorlarına asılır.

Bir oyun oluşturma: Öğrencilerden kural ve işlemler üzerine bir oyun yazmaları ve oynamaları istenir. Öğrencilerin diğer sınıflarda da bu oyunları sergilemeleri istenir.

Kural oyunu: Sınıf kurallarına ilişkin listeden her kurala bir sayı verilir ve oyun kartları yapılır. Öğrenciler kendisinde olan ve kural yazılı olan sayı çıktığında (bingo gibi) sayılarını kapatırlar.

Yanlış yol: Öğrenci yanlış yönde bir davranış gösterir veya yanlış bir süreci izler. Rol videoya alınır ve bütün grup izler ve tartışır. Yalnızca yanlış olan davranış değil, doğrusu da tartışılır.

Kuralı bir torbaya koyma: Kurallar kartlara yazılarak bir torbaya konulur. Öğrencilerden torbadan çektiği bir kuralı sınıfa açıklaması istenir.

Kuralları gizleme: Kağıt katlanır ve iç tarafa sınıf kuralı yazılır. Katlanmış kağıdın dışına kurala ilişkin ipucu verilir. Öğrenci ipucunu okuyarak kuralı tahmin etmeye çalışır. Katlanmış kağıt açıldığında doğrusu görülür.

Numaralandırılmış kurallar: Her sınıf kuralının bir parçası vardır. Kural öğretildiğinde kurala ilişkin özel bir ipucu verilir, parmağı ile doğru numarayı göstermesi beklenir.

Ayrımlaştırma: Sınıf kuralları ile ilgili, doğru olan veya olmayan davranışların listesi geliştirilir. Öğrenci listeyi okuyarak doğruyu yanlıştan ayırt etmeye çalışır ve böylece aynı anda iki liste yapılmaya çalışılır (Jones, Jones 1997: 250).

Disiplin, ilişki içindeki tüm kişileri eşit olarak bağlayan, herkes için açık ve net olan kurallar olarak tanımlanmaktadır (Ancak 1989: 14). Diğer bir deyişle disiplin, istenen ve düzenli olan davranışların kazandırılmasını amaçlayan bir yetiştirme anlayışıdır (Fındıkçı 1989: 14). Pek çok kişi yetişkinlerin denetimleri sonucunda çocukların iç denetimlerini otomatik olarak geliştirecekleri görüşündedir (Gordon 2001: 8). Disiplin sadece “dış kontrol” ile değil, aynı zamanda öğrencilerin ilgi ve isteğiyle sonuçlanan “iç kontrol” ile gerçekleşir (Yavuzer 2000: 126-127). Disiplin başkalarına ve kendine karşı özen ve saygı eylemi olarak tanımlanmadığında ise otoriteyi ve davranışların aşırı kontrollünü çağrıştırdığı için bunun yerine pozitif disiplin ifadesini kullanmak daha doğru olabilir.

Pozitif Disiplin

Pozitif disiplin, Nelson, Lott ve Glenn’in verdiği tanıma göre, çocukların sorumluluk sahibi vatandaşlar olmalarına ve problemlerini çöz-

melerine yardımcı olan bir yönetim tekniğidir (Nelson, Lott, Glenn, 2000: 8). Aynı zamanda pozitif disiplin, çocukların toplumsal kuralları öğrenirken kendileri hakkında iyi şeyler hissetmelerine de olanak sağlamaktadır (Honig, Wittmer 1991: 65-73). Pozitif bir sınıf kurma, bir bulmacanın parçalarını bir araya getirme işlemidir denilebilir. Bu parçalar; şefkate, kararlılığa, saygınlığa ve karşılıklı saygıya dayanan bir atmosfer sağlamadır. Böylece pozitif disiplin, çocukların işbirliği ve sosyal ilgiyi öğrenmelerine yardımcı olacak cezalandırıcı olmayan alternatiflerin sunulduğu, birbirlerine karşı saygıyla davranan, problemlere cezasız çözümler bulmada birbirine yardım eden çocukların katıldığı iyi yönetilen sınıf toplantılarını göstermektedir. (Nelson, Lott, Glenn, 2000: 14-175).

Sınıfta ve okulda disiplin problemlerini ortadan kaldırmanın bir yolu da öğrencileri bir problemle karşılaştıklarında ne yapacaklarını bilmeleridir. Probleme sebep olan olumsuzlukları azaltmanın ya da ortadan kaldırmanın en iyi yolu tüm çocuklar için geçerli olacak okula dayalı disiplin planı oluşturmak ve uygulamaktır (Aksoy 2002: 28). Planı oluşturacak takım üyelerinin gruplanması ve plan taslağının oluşturulması yanında sınıfı yönetmek için pozitif disiplin metotlarının kullanılması da öğretmenlere problem çözme aşamalarında yardımcı olmaktadır. Bir başka deyişle problem çözme öğretimi disiplin problemlerinin ortaya çıkmasını önlemenin bir yoludur. Problem çözücü olmalarında birinci adım, çocuklara problem ortaya çıktığında sakin olmalarını öğretmek ve problem üzerinde odaklanmalarını sağlamaktır. İkinci adım herkesin anlatmak istediklerini anlatma fırsatı vermektir. Problem çözme teknikleri yoluyla, çocuklar kendi duygularına ve diğerlerinin duygularına değer vermeyi ve ifade etmeyi öğreneceklerdir. Şiddet olmadan çatışmaları çözümlenmeyi de pozitif disiplin ile kazanacaklardır (Eaton 1997: 46).

Beyin fırtınası veya rol yapma yöntemleri ile de çocuklar problem çözümünde başarılı olabilirler. Rol yapmanın sınıftakilerin çözmek istedikleri probleme katılan farklı insanlar gibi davrandığı bir oyun olduğu söylenebilir. “Aklımda rol yapma oyunu için iki gizli kural var, onları kim tahmin etmek ister” sorusuyla öğrenciler rol yapmak için iki gizli kural tahmin edebilirlerse oyunu oynamanın da eğlencesine varabilirler. Problemin bir öğrenci tarafından son haliyle tanımlaması istenerek rol dağılımları yapılır. Rol oyunundan sonra oyunculara oynadıkları rolleri hakkında , ne düşündükleri, hissettikleri ve neye göre seçtikleri sorulabilir. Her rol oyunundan sonra sonuçları öğrenebilmek açısından oyuncuların cevaplarını dile getirmeleri oldukça önemlidir. Çocuklar komik olmaları gerektiğinin bir “kural” olduğunu hemen hemen hiç tahmin edemezler. Tahmin etme sürecinde de sadece çocuklar olaya katılmakla kalmaz öğretilmekte çocukların ne düşündükleri hakkında fikir edinebilir. Beyin Fırtınası; rol oynamayla birlikte ya da onuz kullanılabilir; ancak genellikle rol oynama beyin fırtı-

nası tarafından takip edilir. Rol oynamadan sonra öğrencilere beyin fırtınası zamanı olduğu ve herkesin durumu düzeltereğini düşündüğü bir öneri verebileceği söylenir. Burada doğru ya da yanlış bir cevabın olmayacağı hatırlatılır. Beyin fırtınası yaparken saçma yada sıra dışı fikirlerin üretken kaynakları başlattığını düşünmek eğlenceli olur. Saçma fikirler genellikle pratik fikirlere yol açar. Her fikir eleştirilmeden tahtaya yazılır ve önerilenleri elemek için sonradan zaman ayrılır. Öğrencilerin yargılanmadan bir fikri sunabileceklerini bilmeleri, onlara aptalca görünme korkusu içinde güvenli olmayı oynama yerine katkıda bulunmak için daha fazla şanslarının olduğu düşüncesini sağlar. Öneriler tamamlandığında ise her biri tartışılır ve öğrenciler hangi fikirlerinin etkili çözümler olup olmadıklarını da görebilirler (Nelsen, Lott, Glenn 2000: 98-103). Beyin fırtınası esnasında öğretmen, öğrencinin sözel olmayan ifadelerinin takibini de yaparak bunu sınıf kurallarının etkili ve zamanında uygulanabilmesinde, kendi sözel olmayan ifadelerinin de öğrenci tarafından takip edilerek bir alışkanlık haline dönüşmesini sağlayabilir. Görüldüğü gibi jest ve mimiklerin sınıf içerisindeki kullanım biçimleri de pozitif disiplin açısından oldukça önem taşır.

Jest ve mimikler bazen istedik bazen kendiliğinden hatta istenmedik hareketler olarak ortaya çıkarlar. Ancak hepsinin bilinçli yada bilinçaltı bir nedeni ve amacı vardır. Bununla birlikte, herhangi bir jesti, mimiği yapan kişi karşısındakilerde hangi izlenimi yarattığını, onlara hangi anlamı aktardığını kesin olarak bilemez. Bu durum özellikle açıkça ve bilinçli olarak yapılmayanlar için söz konusudur (Zıllıoğlu 1993: 191-192).

Jest ve mimikler çoğu kez duyguları yansıtmadıklarından çok anlamlı ya da anlamca belirsiz olabilirler. Sözsüz iletişim, bireylerin gerçek duygularını daha iyi yansıtabilir (Cüceloğlu 1996: 34-36). Örneğin kaş çatma, hoşnutsuzluk, onaylamama, şaşkınlık, can sıkıntısı, kızgınlık gibi bir çok nedenden kaynaklanabilir ve değişik anlamları verebilir. Doğru anlamları, içinde gerçekleştirdikleri ortam ve iletişim durumunun değerlendirilmesi ile belirlenir. (Zıllıoğlu 1993: 191-192). Karşı karşıya kalan kişilerin sözel olmayan dışavurumları doğru anlamlandırılabilirse onlarla bağlantı kurmak, hatta birbirine zıt görüşleri uzlaştıracak yollar bulmak çok kolay olabilecektir (Zielke 1993: 10). Sınıf içerisinde öğrencilerin gösterebilecekleri bazı jest, mimik ve davranışlara ait anlamlar aşağıda yer aldığı gibi öğretmene bu konuda önlem alma fırsatı da verebilecektir (Davies 1981: 157).

Sınıf ortamında istenmeyen davranış ortaya çıktığı zaman, öğretmenin hemen bunu fark edip giderme biçimine karar vermesi gerekir. Karar vermede en önemli nokta, ortaya çıkan olumsuz davranışın niteliğidir (Weinstein, 1996: 105). Normlara uygun olmayan davranışların oluşumunu azaltmanın en etkili ve olumlu yaklaşımı, yine istenmeyen davranışla

uyuşmayan davranışı ve diğer davranışlardan ayırarak pekiştirmedir (Özyürek 1998: 2-4).

Anlam	Örnek Davranışlar
1 – Dinlemeye açıklık	Başı ve vücudu öne eğmek, ellerini bir araya getirmek, çenesini avucunun içine alma
2 – Dostça duygular	Sıkı sık gülümseme, ceket yada gömleğinin düğmesini açmak, göz iletişimi kurma
3 – Onaylama	Saçını okşama, omzuna dokunma
4 – Derin düşünme	Burnunun üst kısmını kaşıma
5 – Konuşmayı kesme	Kulağına dokunma, işaret parmağını dudağına götürme, elini konuşanın koluna koyma
6 – Düş kırıklığı	Ellerini birbirine vurmak, yumruğunu masaya vurma
7 – Red etme	Parmağı ile burnuna dokunmak, ceket yada gömleğini ilikleme
8 – Savunmacı duygular	Kollarını ve bacakların göğüs hizasında çapraz olarak tutma
9 – Üstünlük	Parmağıyla işaret ederek konuşma
10 – Onaylama	Gözlük temizleme, kalemi dudaklarına değdirme
11 – Uzak durmak isteme	Eline kaşıma koyma, başını alçaltma, ayaklarını masaya koyma
12 – Etkileşimi kesme	Konuştukları insana bakmama, başını kaldırma, kişisel eşyalarını alarak ayağa kalkma

Lasley, Lasley ve Ward (1989)'ın altı ortaokul öğretmeniyle yapmış oldukları çalışmada “istenmeyen davranışları önlemede en başarılı sonuçların, sözel olmayan yaklaşımlar kullanıldığı zaman elde edildiğini” ortaya koymuşlardır. Bu yolla istenmeyen davranışı önleme oranının % 79 olduğu bulunmuştur. Diğer araştırmalar, bu oranın artabileceğini belirtmektedirler.

Planlı olarak yapılmayan, o anda meydana gelen davranışları görmezlikten gelmek faydalı olabilir. İstenmeyen davranışı görmezlikten gelmenin bir riski, öğrencinin öğretmenin sınıf hakimiyeti konusunda şüpheye düşmesidir. Öğretmen bunu fark ettiğinde önlemini almalı ve diğer yaklaşımları ortama sokmalıdır (Weinstein 1996: 105).

Aşağıdaki yaklaşımlardan bazıları problem davranışları önleyici, bazıları iyileştirici ve değişim için bir plân geliştirici olmakla beraber hepsi yetişkinlere pozitif ve etkili bir disiplin yaklaşımlarını sunmaktadır (Harms 1989: 78).

Sevgiyi ifade etme ve koşulsuz sevmeye: Sıcak bir ses tonuyla çocuğa yaklaşıma ve onu kucaklama bir sevgi ifadesidir ve çocukların istenmeyen davranışları göstermesini önler. Eğer bir çocuk sevildiğini hissederse istedik yönde davranacaktır.

Tutarlı olmak: Görüş birliğine dayalı olarak bir gün izin verilmeyen davranışa bir başka gün göz yumulmamalı ve öğrenci şaşırtılmamalıdır.

İletişimde açık olmak: Kullanılan kelimelerin ve hareketlerin çocuğa da aynı mesajı verdiğiinden emin olunmalıdır. Paylaşma gibi soyut kavramları çocuğa öğretirken bu davranışların bir çok örneğini çocuğa sunmak ve göstermek gerekmektedir.

Problem davranışı anlamak: Problem davranışlar ve bu davranışların kaynağı henüz ortaya çıkmadan, önceden yapılacak gözlemler ile de tahmin edilebilir. Öğrencinin fiziksel ihtiyaçlarını giderip gidermediği de bu gözleme dahil edilebilir (Dinçer, 2000).

Çocukların kendilerini iyi hissetmelerini sağlamak: Çocuklara seçim hakkı verilmesi, sorumluluk alma ve özgürlüklerini arttırma duygularını cesaretlendirecektir (Stephens 1992: 30-33).

Sınırlar koymak: Kurallar bir kaç kelimeyle ifade edilebilecek kadar basit olmalı, çocuğa yapılmasını istemediği şeyleri belirtmekle beraber yapılması istenenleri de açıklamalıdır.

Fazla müdahale etmemek: Çocukların yanlış ve zarar verici bir davranışı gözlemlendiğinde, en iyisi aşırı tepki vermemektir.

Problem çözme becerisi kazandırmak: Problemlerin iyi çözümleri ve kötü çözümleri vardır. Önemli olan çocukların bu farklılığı ayırt edebilmeleridir. Eğer bir çocuk kabul edilemez bir çözüm önerirse ona açıkça davranışın kabul edilemezliği açıklanmalı ve nedenleri anlatılmalıdır. O çözüm uygulandığında sonucun ne olacağı tartışılmalıdır. Ayrıca her durum için birden çok çözüm olduğu ve her çözümün de sonucu olduğu açıklanmalıdır. Daha sonra denemesi için olumlu çözümler önerilmelidir (Dinçer 2000).

İstenmeyen Davranışlara Karşı Önlemler

1. Göz teması: Sınıfta öğrencilere hitap ederken kısa sürelerle, her bir öğrenciyle ayrı ayrı göz kontağı kurulmalıdır Bir öğrenci ile kurulan doğrudan göz teması ile yaptığı davranışın onaylanmadığı da belirtilebilir. Bu bir anlık duraksama ile çocuğa hissettirilebilir. (Yavuzer 2000: 134).

2. Genel sözlü uyarı: “Sağ taraf, sol taraf neler oluyor? Konuşuyor musunuz?” şeklindedir.

3. Soru sorma: “Niçin dersi dinlemiyorsunuz?, Konuyla ilgili siz ne düşünüyorsunuz?” şeklindedir.

4. Uyarma: Doğrudan isimle uyarıda bulunmadır.

5. Doğru davranışı gösterme: Elindeki kalemle masayı karalayan öğrencinin, elindeki kalemi alıp sıranın üzerine koyma (Kaya 2002: 182) ve

hareketlik ile öğrencilerin takip edildiklerini gösteren etkin bir sinyal verilebilir (Yavuzer 2000: 134).

6. Umursamama: Öğretmenin istenmeyen davranışı gösteren öğrencilerle ilgilenmemesi ve istendik davranışı gösterenlerle ilgilenmesi, istenmeyen davranışların bırakılmasını sağlayabilir (Öğrenci özellikle dikkat çekmek için yapıyorsa). Olumsuz davranışı görmezlikten gelmek ve sabırlı olmak, öğrencinin bu davranışının ona bir şey kazandırmadığını anlamasına yardımcı olacaktır (Miller 1984: 15).

7. Fiziksel müdahale: Öğrencinin bulunduğu yeri ve ortamı değiştirmedir (Kaya 2002: 182). Uygun davranmayanları birbirinden ayırmakta ve ön sıralara almakta herhangi bir sakınca yoktur (Yavuzer 2000: 135).

SONUÇ

Çocuk insandır; insana mal edilen ahlaki ve entelektüel kapasiteye tam olarak sahiptir. Gelecekte olacağı kişiye değil, şu anda olduğu kişiye saygı gösterilmelidir (Matthews 2000: 143). Gerçekten çocuklardan öğrenilebilecek şeyler olduğu unutulmamalı ve yaşamlarımızı zenginleştirebilecekleri düşünülmelidir. Çocukların bakış açılarına ve duyarlılıklarına açık olan öğretmen ya da yetişkin, herhangi bir bireyin başka koşullar altında sahip olamayacağı erdemlere sahiptir.

Çocuklar toplum içinde farklı durumlarda kabul edilebilir davranışları yetişkinlerin rehberliğine ihtiyaç duyarak öğreneceklerdir. Özellikle öğretmen tarafından yapılan bu rehberlik, eğer çocukların kendi kendilerine karar verebilme becerilerine ve bağımsızlıklarına olanak veren bir çevrede yapılırsa çok daha iyi sonuç verecektir. Bu açıdandır ki; gerek sınıf içerisinde ve gerekse okul dışında yer alan toplumsal yaşamın gerektirdiği kuralların öğrenciler tarafından tam olarak benimsenerek uygulanabilmesi, sınıf yönetimiindeki karar mekanizmasına öğrencilerinde katılmasından ve öğretmen öğrenci etkileşiminin de uyumunun sağlanabilmesinden geçmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSOY, N. "Sınıf Yönetimi", Pegem Yayıncılık, Ankara 2002.
ANCAK, T. "Nasıl bir disiplin?" Yaşadıkça Eğitim. 52 Mayıs-Haziran 1997.
AYDIN, A. "Sınıf Yönetimi", Anı Yayıncılık, Ankara 1998.
BAŞAR, H. "Sınıf Yönetimi" M. E. B Yayınları, İstanbul 1998.
BAŞAR, H. "Sınıf Yönetimi", Pegem Yayınları, Ankara 1994 .
CÜCELOĞLU, D. "Yeniden İnsan İnsana" Remzi Kitabevi, İstanbul-1996.

- DİNÇER, Ç. "Pozitif Disiplin Tekniği ve Çocuklarda Öz Denetimi Sağlama Yolları" Milli Eğitim Dergisi, MEB Yayınevi, Eylül 2000- Ankara.
- DOYLE, W. "Classroom Organisation and Management", Handbook of Research on Teaching, Ed. Third Edition, Macmillian Pub. Newyork 1986.
- EATON, M. "Positive discipline; fostering the self-esteem of young children", Young Children 52, 6, September 1997.
- ERDEN, M. "Öğretmenlik Mesleğine Giriş", Alkim Yayınları, İstanbul 1998.
- EVERTSON, C., EMMER, E. T., CLEMENTS, B. S, WORSHAM, M. E. "Classroom Management for elementary teachers 4. Ed. Boston: Allyn and Bacon.
- FINDIKÇI, İ. "Aile içinde disiplin" Yaşadıkça Eğitim 6, Ocak-Şubat-Mart 1989.
- GLASSER, W. "Schools Without Failure" Newyork: Happer, Row. 1969.
- GORDON, T. "Etkili Öğretmenlik Eğitimi, Sistem Yayınları, İstanbul 2000.
- HARMS, T. "The 12 building block of discipline" Parents. 64: 8, August 1989.
- HARRİS, L. "Selected Elements of Effective Teaching", Dissertation Abstracts International, Volüme 52, 1991.
- HESAPÇIOĞLU, M. "Öğretim İlke ve Yöntemleri", Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul-1994.
- HONİG, A. S., WİTTMER, D. S. "Socialization and discipline for infants and young children" Early Child Development and Care, 66, 1991.
- JONES, V.F, JONES, L.S "Responsible Classroom Discipline: Creating Positive Learning Environments and Solving Problems. Boston: Allyn and Bacon 1997.
- KAYA, Z. "Sınıf Yönetimi" Pegem Yayıncılık, Ankara- 2002.
- LEMLECH, J. K. "Classroom Management" Longman Inc. Second Edition, Newyork 1988.
- MATTHEWS, G. B. "Çocukluk Felsefesi" Çev: E. Çakmak, Gendaş-Kültür Yayınları 2000 İstanbul.
- NELSEN, J., LOTT, L., GLENN, S. "Sınıfta Pozitif Disiplin", Hayat Yayıncılık 2000.
- NELSEN, J., LOTT, L., GLENN, S. Raising Self-Reliant Children in a Self-Indulgent World. Recklin, CA: Prima publishing, 1988.
- ÖZYÜREK, M. "Sınıfta Davranış Değiştirme" Ankara-1998.
- SCHLECHTY, P. "Schools for the Twenty-First Centruy" Third Printing, Jossey-Bass Inc. San Fransisco 1991.
- SELÇUK, Z. "Eğitim Psikolojisi" Atlas Kitabevi, Ankara 1996.
- STEPHENS, K. "What's so positive discipline? And other mysteries of child guidance" Child Care Information Exchange. 87: 1992.
- WEİNSTEİN, C. S. "Dicipline by Negotiation" Methods For Managing Student Behaviour, 1996.
- YAVUZER, H. "Okul Çağı Çocuğu" Remzi Kitabevi, İstanbul 2000.
- ZILLIOĞLU, M. "İletişim Nedir?" Cem Yayınevi, İstanbul-1993.
- ZİELKE, W. "Sözsüz Konuşma", Soy Yayınları İstanbul-1993.